

ГАБРИЕЛ ГАРСИЯ МАРКЕС НА ДОБЪР ЧАС, ГОСПОДИН ПРЕЗИДЕНТ

Превод от испански: Майя Илиева, 1993

chitanka.info

Седеше на дървена пейка под жълтите листа в пустия парк, с ръце върху сребърната дръжка на бастуна, наблюдаваше прашните лебеди и мислеше за смъртта. Когато дойде за пръв път в Женева, езерото бе спокойно и прозрачно, доверчиви чайки се приближаваха да кълват от ръцете и леки жени се разхождаха като призраци в шест вечерта с рокли на волани от органдин и копринени чадърчета. Сега, докъдето стигаше погледът, се виждаше само една жена — цветарката на голия кей. Трудно му бе да повярва, че времето може да причини такава разруха не само в живота му, а и в света.

Беше само един непознат повече в този град на знаменити непознати. Носеше тъмносин костюм на бели райета, брокатена жилетка и твърда шапка като пенсиониран висш служител. Имаше горди мускетарски мустаци, синкавобяла буйна коса с романтични къдри, весели очи и ръце на арфист, с халка на лявата, защото бе вдовец. Само повехналата кожа издаваше лошото му здраве. Въпреки своите седемдесет и три години изглеждаше елегантен както винаги. Но тази сутрин се чувстваше далеч от всякаква суета. Годишите на слава и власт бяха отминали безвъзвратно, оставаха само тези до смъртта.

Беше се върнал в Женева след две световни войни да търси окончателен отговор за една болка, която лекарите от Мартиника не можеха да определят. Смяташе да свърши най-много за петнайсет дни, но вече шест седмици се редяха изтощителни прегледи с несигурни резултати и крайт не се виждаше. Търсеха болката в черния дроб, в бъбреците, в панкреаса, в простата, където най-малко беше. До онзи неканен четвъртък, когато в девет сутринта най-невзрачният лекар сред многото, които го бяха преглеждали, го покани в неврологичния кабинет.

Помещението приличаше на монашеска килия, лекарят беше дребен и мрачен, с гипсиран палец на дясната ръка. Загаси лампата и на екрана се появи осветената рентгенова снимка на гръбначен стълб, но той не го възприе като негов, докато неврологът не посочи съединението между два прешлена под кръста.

— Вашата болка е тук — заяви.

За него не беше толкова просто. Болката бе неясна, изплъзваше се, понякога му се струваше, че е вдясно под ребрата, друг път слизаше ниско в корема, а често изненадващо го пробождаше в слабините.

Лекарят го изслуша много внимателно, без да отмества показалката от екрана. „Затова толкова дълго вървахме по грешен път — каза той. — Но сега знаем, че е тук.“ После докосна с пръст слепоочието си и допълни:

— Макар че всъщност, господин президент, всяка болка е тук.

Клиничният му стил беше толкова драматичен, че последното изречение прозвуча като благоволение: президентът трябваше да се подложи на рискована, но неизбежна операция. Той попита за степента на риска и старият лекар започна да се колебае.

— Не можем да кажем със сигурност — отговори.

Доскоро, уточни той, рисковете от фатално развитие били големи, възможни били парализи в различна степен. Но с напредъка на медицината през двете войни тези страхове останали в миналото.

— Идете си спокойно — завърши той. — Уредете нещата си и се обадете. Но помнете, че колкото по-скоро, толкова по-добре.

Сутринта не беше подходяща за преглъщане на лошата вест, още по-малко на открито. Бе излязъл много рано от хотела, без връхна дреха, защото слънцето блестеше зад прозореца, и бе броил крачките от болницата на Шмен дю Бо Солей до убежището на прелюбодейците в Английския парк. Седеше там повече от час, замислен за смъртта, когато есента дойде. Езерото се развълнува като гневен океан, а буйният вятър изплаши чайките и отнесе последните листа. Президентът стана и вместо да си купи от цветарката, откъсна една маргаритка от обществените лехи и си я закачи на ревера. Цветарката го сепна.

— Това не са божии цветя, господине — каза тя разочарована. — На кметството са.

Не ѝ обърна внимание. Отдалечи се с широки леки крачки, хванал бастуна през средата, и от време на време го въртеше с кокетно изящество. На моста Мон Блан трескаво прибираха знамената на Конфедерацията, полудели от бесния вятър, а величественият фонтан, увенчан с пяна, спря изведнъж. Президентът не позна обичайното си кафене на кея, защото бяха прибрали зеления сенник над прозорците и терасите, потънали в цветя, бяха затворени. В салона лампите светеха посред бял ден, а струнният квартет свиреше прозорливия Моцарт. Президентът взе вестник от запазената за клиенти купчинка на бара, постави шапката и бастуна на закачалката, седна на най-отдалечената

маса, сложи си очилата със златни рамки и чак тогава забеляза, че есента е настъпила. Започна да чете от страницата с международните новини, съвсем рядко намираще по нещо за двете Америки и продължи да отгръща отзад напред, докато келнерката му донесе всекидневната бутилка с евианска вода. Преди повече от трийсет години по предписание на лекарите се бе отказал от навика да пие кафе. Но се бе зарекъл: „Ако някога наистина почувствам края си близо, пак ще пия.“ Може би часът бе ударил.

— Донесете ми едно кафе — поръча на съвършен френски. И добави, без да отстрани двусмислицата: — По италиански, да вдигне и мъртвец.

Изпи го без захар, на бавни глътки, а после обърна чашката върху чинийката, за да може стеклата се утайка да очертае съдбата му след толкова изминали години. Отдавна забравеният вкус го отвлече за момент от лошите мисли. Като част от същата магия само миг покъсно усети, че някой го наблюдава. Обърна страницата с привичен жест, погледна над очилата и блед небръснат мъж със спортна шапка и с яке от лицева агнешка кожа веднага отмести поглед, за да не срещне неговия.

Познаваше това лице. Бяха се срещали няколко пъти във фоайето на болницата, веднъж, докато съзерцаваше лебедите, го бе видял да кара велосипед по Променад дю Лак, но нито веднъж не се бе почувствал разпознат. Допусна, че може да е една от многото изгнанически мании за преследване.

Дочете вестника, без да бърза, понесен от вълните на разкошните чели на Брамс, докато болката стана по-силна от упоението на музиката. Погледна златното часовниче, което висеше на верижка в джоба на жилетката, и изпи двете обедни успокояващи таблетки с последната глътка евианска вода. Преди да махне очилата, се взря в съдбата си на дъното на чашата и усети ледена тръпка: там стоеше несигурността. Плати, остави нищожен бакшиш, взе бастуна и шапката от закачалката и излезе на улицата, без да обърне внимание на човека, който го наблюдаваше. Отдалечи се с тържествена походка покрай саксиите с разкъсани от вятъра цветя и си въобрази, че внушението е изчезнало. Изведнъж чу стъпки зад гърба си, стигна до ъгъла и се извърна. Мъжът след него спря рязко да не се сблъскат и се втренчи стреснато, на две педи от лицето му.

— Господин президент — промълви.

— Кажете на тези, които ви плащат, да не си правят илюзии — каза президентът, без да губи усмивката си и чара на гласа. — Здравето ми е превъзходно.

— Никой не го знае по-добре от мен — отговори човекът, смутен от цялото достойнство, което се изсипа върху него. — Работа в болницата.

Произношението, ритъмът на говора и дори стеснителността бяха на истински карибец.

— Само не казвайте, че сте лекар — отрязва го президентът.

— Това оставаше, господине — възропта мъжът. Карам линейка.

— Съжалявам — извини се президентът, осъзнавайки грешката си. — Работата ви е тежка.

— Не колкото вашата, господине.

Той го заразглежда, подпрян с две ръце на бастуна, и попита с искрен интерес:

— Откъде сте?

— От Карибието.

— Разбрах вече — каза президентът. — Но от коя страна?

— От която и вие, господине — отвърна човекът и му протегна ръка. — Казвам се Омеро Рей.

Президентът го прекъсна изненадан, без да пуска ръката му.

— По дяволите! — възкликна. — Какво хубаво име!

Омеро се отпусна.

— Има и още — каза той. — Омеро Рей де ла Каса.

Режещ зимен повей ги изненада наскред улицата. Президентът се смръзна до кости и разбра, че не би могъл да извърви без палто двете преки до бедняшката кръчмица, където обикновено се хранеше.

— Обядвахте ли вече? — попита той Омеро.

— Никога не обядвам. Ям веднъж на ден, вкъщи.

— Направете изключение за днес — помоли президентът с толкова чар, че кожата настръхваше. — Каня ви на обяд.

Хвана го под ръка и го заведе в отсрещния ресторант с име, написано със златни букви върху брезентовия навес: Le Voeuf Couronné^[1]. Вътре беше тясно, задушно и не се виждаше свободно място. Омеро Рей се учуди, че никой не разпознава президента, и прекоси салона да потърси помощ.

— Това действащ президент ли е? — попита собственикът.

— Не — каза Омеро. — Свален.

Собственикът се усмихна с разбиране.

— За такива винаги пазя специална маса.

Заведе ги към дъното на салона, където можеха да си говорят до насита. Президентът благодари.

— Не всеки признава като вас достойнството на изгнанието — каза.

Специалитетът на заведението бяха биволски ребра на жар. Президентът и гостът му се огледаха и видяха по съседните маси огромните парчета печено месо с крехка сланинка по края. „Това е превъзходно месо — промърмори президентът. — Но ми го забраняват.“ Погледна закачливо Омеро и смени тона.

— Всъщност всичко ми е забранено.

— И кафето ви е забранено — отвърна Омеро, — а го пиете.

— Видяхте ли? — възкликна президентът. — Но това, днешното, беше изключение в един необикновен ден.

Изключението този ден не беше само кафето. Поръча си също порция ребра на жар и салата от пресни зеленчуци без други подправки освен струйка зехтин. Гостът му поиска същото, придружено от половин гарафа червено вино.

Докато чакаха месото, Омеро извади от джоба на сакото си портфейл без пари, но издут от документи, и показа на президента една избеляла снимка. Той се видя по риза, по-слаб, с много черна коса и мустаци, сред орляк младежи, застанали един над друг да се виждат по-добре. Веднага позна мястото, различи белезите на онази омразна предизборна кампания, спомни си неприятната дата. „Колко жестоко! — промълви той. — Винаги съм казвал, че човек остарява по-бързо на фотографиите, отколкото в живота.“ И върна снимката с жест на театрален финал.

— Спомням си много добре — започна той. — Беше преди хиляда години в Сан Кристобал де лас Касае.

— Това е моето село — вметна Омеро и посочи групата. — А този съм аз.

Президентът го позна.

— Били сте много млад!

— Почти — каза Омеро. — Бях до вас през цялата кампания на юг, ръководех студентските бригади.

Президентът изпревари упрека.

— Аз, разбира се, никога не съм ви обръщал внимание.

— Напротив, държахте се много мило с нас — каза Омеро. — Но бяхме толкова много, че е невъзможно да си спомните всички.

— А после?

— Кой знае по-добре от вас? — каза Омеро. — След военния преврат е цяло чудо, че двамата сме тук, готови да изядем половин вол. Малцина имаха такава съдба.

Донесоха блюдата. Президентът си сложи салфетката на врата като детски лигавник и не пропусна мълчаливото учудване на госта. „Ако не правя така, бих унищожавал по една вратовръзка на всяко ядене“ — обясни той. Преди да започне, опита месото на вкус, кимна одобрително и се върна към темата.

— Не мога да си обясня — каза той — защо не ми се обадохте още в началото, вместо да ме следите като хрътка.

Омеро му разказа, че го познал в момента, когато го видял да влиза в болницата през вратата за много специални случаи. Било лято, носел костюм от бял антилски лен, обувки в бяло и черно, маргаритка на ревера и бил с разкошна коса, разрошена от вятъра. Омеро разузнал, че е сам в Женева, без ничия помощ и знае наизуст града, където завършил право. По негова молба ръководството на болницата взело вътрешно решение да осигури пълното му инкогнито. Същата нощ Омеро и жена му решили да установят връзка с него. Следил го пет седмици да намери удобен случай и дори нямало да го поздрави, ако той сам не му се изпречил.

— Радвам се, че сте го направили — каза президентът, — макар че, честно казано, самотата не ми тежи.

— Не е справедливо.

— Защо? — искрено се учуди президентът. — Най-голямата победа в живота ми е била да ги накарам да ме забравят.

— Спомням си за вас повече, отколкото си представяте — каза Омеро, без да крие вълнението си. — Толкова се радвам да ви видя такъв здрав и млад.

— Но всичко показва, че ще умра много скоро — отвърна президентът без драматизъм.

— Има много голяма вероятност всичко да мине добре — увери го Омеро.

Президентът подскочи от учудване, но запази чувство за хумор.

— А, по дяволите! — възкликна той. — Значи в красивата Швейцария са отменили лекарската тайна?

— В никоя болница в света няма тайни за шофьора на линейката — възрази Омеро.

— Но аз научих всичко едва преди два часа, и то от устата на единствения човек, който трябваше да го знае.

— Във всеки случай не бихте умрели напразно — каза Омеро. — Ще ви сложат на най-подходящото място като велик пример за достойнство.

Президентът изигра комично учудване.

— Благодаря, че ме предупредихте.

Ядеше така, както правеше всичко — бавно и много изтънчено. Гледаше Омеро право в очите, а той имаше чувството, че четете мислите му. След дълъг носталгичен разговор за миналото президентът се усмихна лукаво.

— Бях решил да не се безпокоя за трупа си — каза той, — но сега виждам, че трябва да приложя нещо сигурно като в полицейските разкази, да не го намери никой.

— Няма смисъл — на свой ред се пошегува Омеро. — В болницата всяко чудо е за един час.

Свършиха с кафето, президентът погледна дъното на чашката си и отново се ужаси: същото послание. Изражението му не се промени. Плати сметката в брой, но първо няколко пъти провери сумата, няколко пъти много внимателно преброи парите и остави бакшиш, на който келнерът само изръмжа.

— За мен беше удоволствие — завърши той на сбогуване с Омеро. — Нямам дата за операцията, а и не съм решил още дали да се съглася. Но ако всичко свърши добре, ще се видим пак.

— А защо не преди това? — каза Омеро. — Жена ми Ласара е готвачка на богаташи. Никой не прави по-добре от нея ориз със скариди и искаме да го опитате у нас някоя близка вечер.

— Морските деликатеси са ми забранени, но ще хапна с голямо удоволствие — съгласи се той. — Кажете кога.

— Свободният ми ден е четвъртък — предложи Омеро.

— Чудесно — отвърна президентът. — В четвъртък, в седем вечерта у вас. Ще ми бъде приятно.

— Ще мина да ви взема — каза Омеро. — Хотел „Дам“, улица Ендюстри 14. Зад гарата. Така ли е?

— Точно така — каза президентът и се надигна, по-очарователен от всякога. — Както виждам, знаете дори номера на обувките ми.

— Разбира се, господине — каза Омеро развеселен. — Четирийсет и първи.

Омеро Рей премълча пред президента, но после продължи да разказва години наред на всеки, който пожелаеше, че първоначалният му замисъл не бе толкова невинен. Както много шофьори на линейки, и той имаше уговорка с погребални бюра и застрахователни агенции за търговия с клиенти в самата болница, особено сред по-бедните чужденци. Печалбите бяха дребни, а трябваше да се делят и с други служители, които предаваха от ухо на ухо секретната информация за тежко болните. Но все пак беше истинско облекчение за един изгнаник без бъдеще, който едва издържаше жена и две деца със смешната си заплата.

Ласара Давис, жена му, бе по-практична. Беше фина мулатка от Сан Хуан, Пуерто Рико, дребна и добре сложена, с кожа като истинал карамел и очи на храбро животно, които много подхождаха на нрава ѝ. Бяха се запознали на благотворителните тържества в болницата, където работеше като санитарка, след като неин съотечественик рентиер, при когото беше детегледачка, я изостави в Женева. Ожениха се с католически ритуал, въпреки че тя беше принцеса от племето йоруба, и заживяха в апартамент с хол и две спални на осмия етаж в една сграда без асансьор, населена с африкански емигранти. Имаха момиченце на девет години, Барбара, и момченце на седем, Ласаро, с леки признаци на забавено развитие.

Ласара Давис беше интелигентна, с проклет характер, но с нежна душа. Смяташе се за истински Телец и вярваше сляпо в астралните си дарби. Въпреки това никога не успя да изпълни мечтата си да печели от хороскопи на богаташи. Тъкмо обратното, от време на време носеше вкъщи пари, понякога значителни суми, като готвеше вечери за богати дами, които се хвалеха и уверяваха гостите си, че възбуждащите антилски гозби са тяхно дело. От друга страна, Омеро беше изключително скромнен и не можеше да постигне повече от малкото,

което правеше, но Ласара не си представяше живота без него заради доброто му сърце и калибъра на оръжието. Разбираха се добре, но годините се нижеха все по-тежки, а децата растяха. По времето, когато се появи президентът, вече бяха наченали петгодишните си спестявания. И когато Омеро го откри сред болните, пребиваващи инкогнито, фантазията му се развинти.

Не знаеха какво да му поискат, нито с какво право. В първия момент помислиха да спазарят цялото погребение заедно с балсамирането на тялото и връщането му в родината. Но постепенно започнаха да разбират, че смъртта не е така неизбежна, както в началото. В деня на обяда съмнението вече ги бе обхванало.

В действителност Омеро не беше никакъв ръководител на студентските бригади, нито нещо подобно, и единствения път, когато участва в предизборната кампания, бе моментът от снимката, която по чудо намериха сред многото документи в гардероба. Но ентузиазмът му беше истински. Не бе лъжа също, че се наложи да избяга от страната поради участието в уличната съпротива срещу военния преврат, макар че единствената причина да остане в Женева толкова години бе бедният му дух. Затова една лъжа в повече не можеше да бъде пречка да спечели благоразположението на президента.

Първото учудване дойде, след като двамата разбраха, че знатният изгнаник живее в четвъртокласен хотел в тъжния квартал Грог, сред азиатски емигранти и нощни пеперуди и се храни в ресторантчета за бедняци, когато Женева беше пълна с резиденции, достойни за изпаднали в немилост политици. Омеро го бе наблюдавал да прави ден след ден едно и също. Беше го следил с поглед, понякога дори неразумно отблизо, в нощните му разходки между мрачните зидове и гроздовете жълти камбанки в старата част на града. Беше го наблюдавал да стои с часове с отнесен поглед пред статуята на Калвино. Беше го следвал крачка по крачка по каменните стълби към хълма на Бур льо Фур, задавен от силния аромат на жасмин, където той наблюдаваше бавния летен залез. Една нощ го видя под първия дъжд, без палто и чадър, да чака на опашка заедно със студентите за концерт на Рубинщайн. „Чудя се как ли не е пипнал някоя пневмония“ — сподели след това с жена си. Предната събота, когато времето започна да се променя, го беше видял да си купува есенно палто с яка от

фалшив визон, но не в бляскавите магазини на улица Рон, където пазаруваха непотомствените емири, а на битпазара.

— Тогава няма никакъв смисъл! — възкликна Ласара, когато Омеро ѝ разказа случилото се. — Той е един отвратителен скъперник, способен да се остави общинските власти да го погребат в общ гроб. Никога няма да измъкнем нищо от него.

— А може наистина да е беден след толкова години без работа — оправда го Омеро.

— О, нещастнико, едно е да си Риби с асцендент Риби, а съвсем друго е да си страхливец — каза Ласара. — Всички знаят, че офейка със златото на правителството и че е най-богатият емигрант на Мартиника.

Омеро, десет години по-възрастен от нея, бе израснал под силното впечатление на факта, че докато е учил в Женева, президентът е бил и строителен работник. За разлика от него Ласара беше расла сред скандалите на неприятелската преса, преувеличавани в дома на неприятели, където от дете работеше като бавачка. Затова вечерта, когато Омеро се върна без дъх, превъзбуден, че е обядвал с президента, тя не прие като достатъчен аргумент факта, че го е поканил в скъп ресторант. Ядоса се, че Омеро не му е поискал нищо от нещата, за които си бяха мечтали — от стипендии за децата до по-добра работа в болницата. Сякаш се потвърдиха съмненията ѝ, че е решил да хвърлят трупа му на ястребите, вместо да даде франковете си за достойно погребение и за едно славно последно пътуване до родината. Но чашата преля от новината, запазена от Омеро за края — че беше поканил президента в четвъртък вечерта на ориз със скариди.

— Само това липсва — разкрещя се Ласара, — да умре тук, отровен от скариди в консерва, и да го погребваме със спестяванията на децата.

Но съпружеската ѝ преданост края надделя. Поиска на заем от една съседка три прибора от алпака и кристална салатиера, от друга — електрическа кафеварка, от трета — бродирана покривка и китайски сервиз за кафе. Смени старите завеси с нови, които слагаше само в празник, и махна калъфите на мебелите. Един цял ден търка подовете, бърса прах и размества, докато постигна точно обратното на онова, което най-много би трогнало госта — достойната бедност.

В четвъртък вечерта, след като си отдъхна от стълбите на осемте етажа, президентът се появи на вратата в новото си старо палто и с демодираната си мека шапка. Носеше само една роза за Ласара. Мъжествената му хубост и благородническите обноски ѝ направиха впечатление, но извън тях го видя такъв, какъвто очакваше — фалшив и алчен. Стори ѝ се дързък, защото беше готвила на отворени прозорци, за да не се вмирише къщата на скариди, а първото, което той направи, щом влезе, беше да поеме въздух с пълни гърди като във внезапен екстаз и да възкликне със затворени очи и с разперени ръце: „Ах, ухае на нашето море!“ Реши, че е много стиснат, щом ѝ беше донесъл само една роза, навярно открадната от градската градина. Видя ѝ се безцеремонен поради пренебрежението, с което погледна изрезките от вестници, разказващи за президентската му слава, и флагчетата от кампанията, които Омеро беше заковал с такова благоговение на стената в хола. Намери го за коравосърдечен, защото дори не поздрави Барбара и Ласаро, които собственоръчно му бяха приготвили подаръци, а по време на вечерята спомена две неща, които не можел да понася: кучетата и децата. Намрази го. Въпреки това карибското ѝ гостоприемство надделя над предразсъдъците. Беше облякла празнична роба на африканска жрица с присъщите ѝ за ритуала гердани и гривни. През цялата вечер не направи нито един излишен жест, нито пророни дума не на място. Държа се повече от безукорно, свършено.

В действителност оризът със скариди не беше сред гордостите на кухнята ѝ, но вложи огромно желание и резултатът бе изненадващ. Президентът си сипа два пъти, като не пестеше похвалите. Очароваха го резените пържени банани и салатата от авокадо, но не заговори за носталгия. Ласара слушаше безизразно, докато дойде време за десерта. Без да се усети, Омеро се заплете в безсмислени разсъждения за съществуването на Бога.

— Аз вярвам, че съществува — каза президентът, — но въобще не му е до хората. Зает е с много по-големи дела.

— Аз пък вярвам само в небесните светила — каза Ласара и проследи внимателно реакцията на президента. — Кога сте роден?

— На единайсети март.

— Сигурна бях — възкликна победоносно Ласара и попита с доброжелателен тон: — Не са ли много двамина Рибни на една маса?

Мъжете продължиха да говорят за Бога, а тя отиде в кухнята да приготви кафето. Беше почистила масата от остатъците и с цялата си душа искаше вечерта да завърши добре. Тръгна към хола с кафето, но дочу една изтървана от президента фраза, която я поразя:

— Бъдете уверен, скъпи приятелю, че най-лошото за нашата нещастна страна бе да съм неин президент.

Омеро забеляза на вратата Ласара с китайските чашки и кафеарката, взета на заем, и помисли, че ще припадне. Президентът също се обърна към нея. „Не ме гледайте така, госпожо — каза ѝ с благ тон. — Говоря искрено.“ А после подхвърли на Омеро:

— Слава Богу, поне заплащам скъпо лекомислието си.

Ласара сервира кафето, загаси ярката лампа, чиято безжалостна светлина пречеше на разговора, и холът потъна в интимна задушевност. За пръв път се интересува от гостенина, чиято духовитост не можеше да скрие тъгата му. Любопитството на Ласара нарасна, когато той изпи кафето и обърна чашката върху чинийката, за да се стече утайката.

След вечерята президентът им разказа, че избрал да прекара изгнанието си на остров Мартиника заради приятелството с поета Еме Сезер, който публикувал по онова време своя „Cahier d'un retour au pays natal“^[2], помогнал му да заживее нов живот. С остатъка от наследството на съпругата му купили дървена къща на хълма на Фор дьо Франс, с решетки на прозорците и огромна тераса с полски цветя, където било удоволствие да заспиваш с песента на щурците и с аромата на меласа и тръстикова ром, довяван от мелницата. Заживял там със съпругата си, четиринайсет години по-възрастна и болна след единственото си раждане, отбранявал се от съдбата си, като четял жадно класиците на латински и бил убеден, че това е последното действие на живота му. Години наред трябвало да устоява на съблазните на разни авантюри, които му предлагали разгромените му съмишленици.

— Не отворих нито едно писмо — призна той. — Никога, от момента, в който открих, че и най-спешните стават по-малко спешни след седмица и че след два месеца този, който ги е писал, не си спомня вече за тях.

Погледна към Ласара в полумрака, когато запали цигара с трескаво движение на пръстите. Дръпна дълбоко и задържа дима в

гърлото си. Ласара, изненадана, посегна към кутията цигари и кибрита, за да запали също, но той ѝ подаде своята. „Пушите с такова удоволствие, че човек не може да устои на изкушението“, каза ѝ той. Но трябваше да изпусне дима, защото го задави пристъп на кашлица.

— Преди много години оставих този порок, но той не ме е оставил напълно — каза. — Понякога успява да ме надвие. Както сега.

Пак се закашля и болката се появи отново. Президентът погледна джобния си часовник и изпи поредните две хапчета. После се вгледа в дъното на чашата: нищо не бе се променило, но този път това не го стресна.

— Някои от съмишлениците ми станаха президенти след мен — каза.

— Сайяго — вметна Омеро.

— Сайяго и други — допълни той. — И те като мен си присвоиха чест, която не заслужавахме, и длъжност, която не знаехме как да изпълняваме. Някои преследват единствено властта, а повечето искат дори по-малко — работа.

Ласара се развълнува.

— А знаете ли какво се говори за вас? — попита тя. Омеро притеснено се намеси:

— Това са лъжи.

— И да, и не — каза президентът с неземно спокойствие. — Когато става въпрос за един президент, най-ужасните безчестия могат да са едновременно истина и лъжа.

Беше живял в Мартиника през всичките дни на изгнанието си без други контакти с външния свят освен оскъдните новини в официалния вестник, издържаше се от уроци по испански и латински в един държавен лицей и от преводите, които Еме Сезер понякога му възлагаше. През август горещината ставаше нетърпима. Той се излежаваше в хамака до обяд и четеше под свистенето от перките на вентилатора в спалнята. Дори в най-жарките часове жена му се занимаваше с птичките, които отглеждаше на свобода, като се пазеше от слънцето със сламена широкопола шапка, накичена с изкуствени плодове и цветя от органдин. Когато горещината отминеше, ставаше приятно да се изтягат на терасата и да гледат как преминават корабите. Той с поглед, впит в безкрая на морето чак до мъгливия хоризонт, а тя — в сламения люлеещ се стол, с прокъсана шапка и с фалшиви

пръстени на всички пръсти. „А този кораб отива към Пуерто Санто“, казваше тя. „А този едва се движи с товара банани от Пуерто Санто“, казваше пак. Не вярваше, че е възможно да мине кораб, който не е от нейната страна. Той се правеше, че не чува, макар че накрая я обзе забравата преди него, защото изгуби паметта си. Стояха така чак до пищния залез, когато трябваше да се спасяват в къщата, подгонени от огромните комари. През един от всички тези августовски месеци, както четеше вестника си на терасата, президентът възкликна изненадан:

— О, по дяволите! Умрял съм в Есторил!

Съпругата му дремеше сънливо и се уплаши от съобщението. Бяха шест реда на пета страница на вестника, който се печаташе зад ъгъла на улицата. Там публикуваха случайните му преводи, а неговият директор го посещаваше от време на време. Пишеше, че е умрял в лисабонския Есторил, курорт и свърталище на европейските декаденти, където никога не бе ходил, и може би единственото място в света, в което не би искал да умре. Съпругата му наистина предаде Богу дух на следващата година, измъчвана от последния спомен, останал ѝ в оня миг — споменът за единствения им син, участвал в свалянето на баща си и разстрелян по-късно от собствените си съмишленици.

Президентът въздъхна. „Такива сме и нищо не може да изкупи вината ни — каза той. — Цял континент, заченат от изметта на света без капка любов — деца на отвличания, на насилия, на безчестия, на измами, деца на неприятел от неприятел.“ Изправи се, докато африканските очи на Ласара го следваха безжалостно, и се опита да я укроти със сладкодумието на стар учител.

— Думата „метис“ означава смесване на сълзите с кръвта, която тече. Какво може да се очаква от такова неприятно кръстосване?

Ласара го закова на място с ледено мълчание. Все пак успя да се съвземе донякъде малко преди полунощ и го изпрати с формална целувка по бузата. Президентът не прие Омеро да го изпраща до хотела, но не можа да попречи да му вземе такси. Като се върна вкъщи, Омеро завари жена си бясна.

— Това е най-справедливо сваленият президент на света — каза тя. — Той е истинско копеле.

Въпреки усилията на Омеро да я успокои прекараха ужасна безсънна нощ. Ласара призна, че е един от най-привлекателните мъже, които е срещала в живота си — с невероятна изкусителна сила и мъжественост на расов бик. „Както го гледаш, стар и похабен, сигурно е още тигър в леглото“, каза тя. В същото време смяташе, че той бе разпилял този божи дар в преструвки. Не можеше да понесе позата, че бил най-лошият президент на страната си, нито забележките му на аскет, след като бе убедена, че е собственик на половината от захарните заводи в Мартиника. Нито лицемерното му пренебрежение към властта, когато беше съвсем ясно, че би дал всичко да се върне поне за минута на власт и да накара враговете си да пълзят в краката му.

— И всичко това само и само да ни види унижени пред него — завърши тя.

— Какво би могъл да спечели? — попита Омеро.

— Нищо — отвърна тя. — Само че кокетството е порок, който с нищо не се засища.

Беше толкова бясна, че Омеро не можа да я изтърпи в леглото и прекара остатъка от нощта, увит в одеяло на дивана в хола. Ласара стана много рано, съвсем гола, както обикновено спеше и стоеше къщи, като продължаваше да се навива сама. В един момент изтри от паметта си всякакви следи от нежеланата вечеря. Сутринта върна взетите на заем вещи, смени новите завеси със старите и върна мебелите по местата им, докато къщата отново стана бедна и почтена, каквато беше предишната вечер. Накрая свали от стените изрезките от пресата, снимките и флагчетата, напомнящи отвратителната кампания, и изхвърли всичко с последен крясък.

— По дяволите!

Седмица след вечерята Омеро видя президента, който го чакаше на входа на болницата с молба да го придружи до хотела. Изкачиха стръмните стълби до мансардата с една-единствена капандура към пепелявосивото небе и с опънато въже за пране, простряно да съхне. Освен това имаше двойно легло, заело половината от пространството, стол, леген, преносимо биде и бедняшки гардероб с мътно огледало. Президентът забеляза изражението на Омеро.

— Това е дупката, в която живях като студент — каза му той, сякаш се извиняваше. — Направих резервация от Фор дьо Франс.

Извади торбичка от кадифе и изсипа на леглото последните си средства — няколко златни гривни с различни украшения от скъпоценни камъни, тройна перлена огърлица, други две от злато и скъпоценни камъни, три златни верижки с медальони на светци, чифт златни обици със смарагди, друг с диаманти, трети с рубини, два медальона със снимки и един с къдрица, единайсет пръстена с различна украса от скъпоценни камъни и диадема с брилянти, принадлежала може би на някоя кралица. После извади от друга кутийка три чифта копчета за ръкавели от сребро и два от злато, всеки в комплект с игла за вратовръзка, и един джобен часовник с покритие от бяло злато. Накрая измъкна от кутия за обувки шестте си ордена: два златни, един сребърен и останалите — чиста тенекия.

— Само това ми остана — въздъхна той.

Нямаше друг изход, освен да продаде всичко, за да покрие разходите по лечението, и помоли Омеро да му направи много дискретно тази услуга. Омеро сметна, че не може да приеме нищо такова, преди да има налице фактурите.

Президентът му обясни, че това са бижутата на съпругата му, наследство от някаква баба от колониалната епоха, която пък наследила пакет акции от златни мини в Колумбия. Часовникът, ръкавелите и иглите за вратовръзка бяха негови. Ордените, разбира се, не бяха принадлежали дотогава на никого.

— Не мисля, че някой може да има фактури за такива неща — каза.

Омеро беше непреклонен.

— В такъв случай — замисли се президентът — нямам друг изход, освен да се разкрия.

Започна да събира бижутата с пресметнато спокойствие. „Моля да ме извините, скъпи ми Омеро, но няма по-страшна бедност от тази на един беден президент — оплака се. — Дори да си жив е недостойно.“ Тогава сърцето на Омеро не издържа и той се предаде.

Същата вечер Ласара се прибра късно вкъщи. Още на вратата изгледа ужасена скъпоценностите, блестящи под флуоресцентната светлина в трапезарията, все едно, че в леглото си намери скорпион.

— Не се занасяй, старче — уплашено каза тя. — Какво правят тези неща тук?

Обяснението на Омеро я разтревожи още повече. Седна да разгледа украшенията едно по едно със старанието на бижутер. По едно време въздъхна:

„Сигурно е цяло състояние.“ Накрая се загледа в Омеро, без да намира изход от объркването си.

— По дяволите. Как да разбере дали този човек казва истината?

— А защо не? — попита той. — Току-що видях, че сам си переш дрехите и ги суши в стаята, окачени на тел. Също като нас.

— Защото е стиснат — каза Ласара.

— Или защото е беден — заключи Омеро.

Ласара отново зараглежда бижутата, този път по-разсеяно, защото и тя се чувстваше победена. На следващата сутрин облече най-хубавите си дрехи, окичи се с украшенията, които ѝ се видяха най-скъпи, сложи по един пръстен на всеки пръст, дори на палеца, надяна на двете си ръце колкото гривни успя и тръгна да ги продава. „Я да видим кой ще поиска фактури на Ласара Давис“, кискаше се тя наперено на излизане. Избра най-подходящия бижутерски магазин — по-скоро с лоша слава, отколкото с престиж, където знаеше, че се продава и купува без много въпроси, и влезе изтръпнала, но решителна.

Един търговец, облечен строго, кльощав и блед, направи театрален жест, като ѝ целуна ръката, и предложи услугите си. Вътре беше по-светло от ден заради огледалата и силното осветление, а целият магазин бе като диамантен. Ласара продължи навътре, без дори да погледне мъжа от страх да не се издаде.

Търговецът я покани да седне до едно от трите бюра в стил Луи XV, превърнати във витрини, и постла безукорно бяла носна кърпа. После седна срещу Ласара и зачака.

— С какво мога да ви бъда полезен?

Тя свали пръстените, гривните, огърлиците, обиците, всичко, с което се беше накичила, и започна да ги нарежда като шахматни фигури. „Единственото, което искам — каза, — е да разбере истинската им стойност.“

Златарят постави монокъла на лявото си око и започна безмълвно да разглежда накитите. След доста време попита, без да отмества

погледа си:

— Откъде сте?

Ласара не беше предвидила такъв въпрос.

— Ах, драги ми господине — въздъхна тя. — От много далече.

— Така си и мислех — отвърна той.

Отново замълча, докато Ласара го пронизваше безмилостно с ужасните си златисти очи. Бижутерът обърна специално внимание на диамантената диадема и я сложи встрани от останалите бижута. Ласара въздъхна.

— Вие сте абсолютна Дева — каза тя.

Бижутерът не прекъсна заниманието си.

— Откъде знаете?

— По всичко личи — обясни Ласара.

Той не отговори нищо, докато не свърши, и се обърна към нея лаконично както в началото:

— Откъде е всичко това?

— Наследство от баба ми — излъга Ласара с напрегнат глас. — Умря миналата година в Парамарибо на деветдесет и седем години.

Тогава бижутерът я погледна в очите. „Много съжалявам — каза той. — Единствената стойност на тези неща е в теглото на златото.“ Взе диадемата с два пръста и тя заблестя на ослепителната светлина.

— Освен това — добави — много е старинна, може би египетска, и би била безценна, ако състоянието на брилянтите не беше толкова окаяно. Във всеки случай има известна историческа стойност.

В замяна на това камъните на останалите бижута, аметистите, смарагдите, рубините, опалите, всички без изключение, бяха фалшиви. „Без съмнение оригиналите са били добри — рече бижутерът, докато събираше скъпоценностите да ѝ ги върне. — Но като са преминавали от поколение на поколение, истинските камъни са изпадали и са били подменяни със стъкълца.“ Ласара почувства, че светът се сгромолясва. Пое дълбоко въздух и овладя паниката си. Продавачът я успокои:

— Това се случва често, госпожо.

— Да, знам — въздъхна Ласара облекчено. — Затова искам да се отърва от тях.

Тогава усети, че владее положението, и отново възвърна духа си. Без повече увъртане извади от чантата си ръкавелите, джобния

часовник, иглите за вратовръзка, златните и сребърните ордени, останалите евтини боклуци на президента и сложи всичко на масата.

— И това ли? — попита бижутерът.

— Всичко — потвърди Ласара.

Швейцарските франкове, с които ѝ платиха, бяха толкова нови, че се уплаши да не си изцапа пръстите от прясното мастило. Взе ги, без да брои, а бижутерът я изпрати до вратата със същата церемониалност, с която я беше посрещнал. На входа я задържа за момент, докато придържаше вратата, за да ѝ направи място.

— И още нещо, госпожо — уточни, — аз съм Водолей.

На свечеряване Омеро и Ласара занесоха парите в хотела. Пак пресметнаха всичко и излезе, че не е достатъчно. Президентът започна да нарежда върху леглото брачната си халка, часовника с верижката, копчетата за ръкавели и иглата за вратовръзка, които носеше.

Ласара му върна пръстена.

— Това не — отсече тя. — Такъв спомен не може да се продава.

Президентът се съгласи и отново сложи пръстена. Ласара му върна и джобния часовник. „И това не“, каза тя. Президентът не приемаше, но тя го постави на място.

— На кого ще хрумне да продава часовници в Швейцария?

— Вече продадохме един — отвърна президентът.

— Не защото е часовник, а заради златото.

— И този е от злато — не отстъпваше президентът.

— Вярно е — съгласи се Ласара. — Но може и да не ви оперират, ала не може да не знаете колко е часът.

Не прие и златните рамки за очила, макар че той имаше и други, кокалени. Претегли скъпоценностите в ръка и сложи край на съмненията.

— А и това е достатъчно — приключи.

Преди да излезе, свали мокрите дрехи от въжето, без дори да го попита, и ги взе да ги изсуши и да ги изглади вкъщи. Отидоха си с мотопеда, който Омеро караше, а Ласара седеше зад него, прегърнала го през кръста. Уличните светлини вече проблясваха в тихата нощ. Вятърът бе обрулил последните листа и дърветата приличаха на оскубани вкаменелости. По Родано се спускаше с голяма скорост камион с ремарке, а радиото му гърмеше и се разливаше музика по улицата. Жорж Брасенс пееше:

Mon amour tiens bien la barre, le temps va passer par là, et le temps est un barbare dans le genre d'Attila, par là où son cheval passe l'amour ne repousse pas.^[3]

Омеро и Ласара пътуваха мълчаливо, опиянени от песента и от невероятния аромат на зюмбюлите. След малко тя сякаш се пробуди от дълъг сън.

— По дяволите — каза.

— Какво?

— Бедният старец — провикна се Ласара. — Какъв кучешки живот!

Следващият петък, 7 октомври, оперираха президента в продължение на пет часа, но резултатът бе толкова неясен, колкото в началото. В действителност единствената утеха беше, че е жив.

Десет дни по-късно го преместиха в обща стая с други болни и разрешиха посещения. Беше се променил — объркан и печален, с оредяла коса, която при най-лекия допир оставаше по възглавницата. Предишното му превъзходство личеше само по фините му ръце. Първите опити да се придвижва с помощта на два ортопедични бастуна бяха обезкуражителни. Ласара оставаше да спи до леглото му, за да спести разходите за болногледачка. Един от болните в стаята крещя непрекъснато през първата нощ, обзет от паника пред смъртта. Тези безкрайни бдения заличиха и последните съмнения на Ласара.

Изписаха го четири месеца след пристигането му в Женева. Омеро методично осчетоводяваше оскъдните му средства, плати сметките в болницата и го откара с линейката си заедно с други служители, които помогнаха да го качат до осмия етаж. Настаниха го в спалнята на децата, останали всъщност завинаги непознати за него, и той постепенно се върна към действителността. Вкопчи се във възстановителните упражнения с упорството на военен и не след дълго вече ходеше само с бастун. Въпреки че носеше елегантните си дрехи отпреди, съвсем не беше същият нито по външен вид, нито по характер и поведение. Уплашен от зимата, която според прогнозите трябваше да е много сурова, а всъщност се оказа най-страшната за века, реши да се върне с кораб от Марсилия на 13 декември въпреки желанието на лекарите да го наблюдават още известно време. Накрая парите се

оказаха недостатъчни за толкова разходи и Ласара реши тайно от мъжа си да вземе от спестяванията на децата, но излезе, че са по-малко, отколкото очакваше. Тогава Омеро призна, че тайно от нея е взел, за да допълни сметката от болницата.

— Добре — примири се Ласара. — Все едно, че е бил нашият най-голям син.

На 11 декември го качиха на влака за Марсилия в силна снежна буря, а когато се върнаха вкъщи, намериха прощално писмо върху нощното шкафче на децата. Там беше оставил за Барбара венчалния си пръстен, заедно с този на покойната си съпруга, който никога не понечи да продаде, и часовника с верижката за Ласаро. Беше неделя и съседи от Карибието, разкрили тайната, бяха дошли на гара Корнавен с арфов състав от Веракрус. Президентът, притаил дъх, с наметнато палто и с дългия пъстър шал на Ласара, остана на стъпалото на последния вагон, като махаше с шапка под камшика на вятъра. Влакът вече набираше скорост и Омеро си даде сметка, че бастунът беше останал у него. Затича се към края на перона и го хвърли с всичка сила, за да може президентът да го хване във въздуха, но бастунът падна между колелата и стана на парчета. Всички изтръпнаха от ужас. Последното, което Ласара видя, бе треперещата ръка, напразно протегната за бастуна, когато кондукторът на вагона успя да сграбчи посипания със сняг старец за шала и да го спаси от бездната. Ласара уплашено се втурна към мъжа си, засмяна през сълзи.

— Господи — извика тя, — този човек няма да умре току-така.

Пристигнал здрав и читав, както пишеше в дългата му благодарствена телеграма. Повече от година не се чу нищо за него. После се получи писмо от цели шест страници, в което вече беше съвсем друг човек. Болката се била върнала, силна и постоянна както някога, но той решил да не ѝ обръща внимание и да живее живота такъв, какъвто е. Поетът Еме Сезер му подарил друг бастун с инкрустации от седеф, но той отказал да го използва. От шест месеца редовно ядял месо, както и всякакви морски деликатеси, и можел да изпие до двайсет чаши кафе на ден. Но вече не поглеждал към дъното им, защото всичко излизало наопаки. На шейсет и петия си рожден ден изпил няколко чашки отбран мартиникански ром, от който се почувствал чудесно, и отново започнал да пуши. Разбира се, не бил по-добре, но и в никакъв случай по-зле. Ала истинската причина за

писмото бе да им съобщи, че би се върнал в своята страна да застане начело на обновително движение за справедлива кауза и достойна родина, макар само за жалката слава да не умре като старец в леглото. В този смисъл, завършваше писмото, пътуването до Женева било съдбоносно.

Юни 1979

[1] Коронованият вол (фр.). — Б.пр. ↑

[2] „Дневник на едно завръщане в родината“ (фр.). — Б.пр. ↑

[3] Любов моя, дръж добре кормилото, времето ще мине оттам, то е варварин като Атила, откъдето мине с коня си, там вече не никне любов (фр.). — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.